

Voedselbossen Zuidoost-Nederland

In januari 2018 is het project 'Voedselbossen Zuidoost-Nederland' van start gegaan. In dit project werken CITAVERDE College, Helicon Opleidingen (Tilburg en Helmond), HAS Hogeschool Den Bosch, Hogeschool Van Hall Larenstein Velp, KCNL, Bosgroepen Zuid Nederland, Brabantse Milieufederatie, Gemeente Weert, Stichting Phien, Provincie Limburg, Landschap Horst a/d Maas, Waterschap Limburg en Voedselbos brigade Limburg samen om onderzoek te doen naar de waarde en inzetbaarheid van voedselbossen in Zuidoost Nederland. Het project eindigt in december 2019.

Voedselbossen zijn een voorbeeld van kringlooplandbouw, die de bodem, het bodemleven, waterkwaliteit, waterkwantiteit, luchtkwaliteit en biodiversiteit kunnen herstellen.

Een ideaal voedselbos voor de bovengenoemde zaken ziet eruit als een parkachtig landschap met de structuur van een bosrand.

Er wordt gewerkt met polyculturen van drie plantagen (boom, struik en kruid), waar planten voor diverse producten in geteeld kunnen worden. Te denken valt aan: groenten, fruit, noten, kruiden, hout en vezels. Daarnaast kunnen er dieren in gefokt worden en recreatieve en sociale doelstellingen in verwerkt worden. Het systeem kan heel productief zijn.

Mensen ervaren natuur als rustgevend, krijgen er energie van, genezen sneller en worden er creatiever van. Een voedselbos wordt als natuurlijk ervaren. Een voedselbos kan perfect in en rondom een stad gecreëerd worden in de vorm van stadslandbouw, waarmee er gewerkt kan worden aan maatschappelijke doelstellingen, zoals de sociale cohesie in een buurt te vergroten.

Voedselbossen zijn ontzettend populair, maar hoe ze aangelegd, beheerd en succesvol gemaakt moeten worden is nog een vraag. Men weet meestal ook niet welke soorten en rassen zich echt lenen voor een voedselbos. Deze zijn meestal ook niet makkelijk te krijgen. De huidige wetgeving maakt voedselbossen ook lastig implementeerbaar. Verder is het nog onbekend wat nodig is om de systemen te koppelen aan sociale, maatschappelijke en recreatieve doelstelling.

Door de omvang van het project zijn er verschillende projectteams gevormd. Op deze manier wordt ervoor gezorgd dat er gericht te werk gegaan kan worden.

Projectteam 1: Competenties en curriculum

Op diverse plekken in Nederland ontstaan voedselbossen, maar dit gebeurt vaak door mensen die zichzelf in het onderwerp ingelezen hebben. Ze missen kennis en vaardigheden in voedselbossen en komen voor veel verrassingen te staan.

Een goede opstart is belangrijk om later niet onnodig tegen problemen op te lopen. Het is bijvoorbeeld niet zo dat alle soorten en rassen even geschikt zijn voor wat een eigenaar wil met het terrein. Verder moet alles ook te oogsten en te verwerken zijn.

Daarom zijn Helicon Opleidingen, CITAVERDE College, BMF, Voedselbos brigade en Stichting Phien aan de slag gegaan met te kijken wat een voedselboswachter allemaal moet kennen en kunnen. Helicon Opleidingen wil graag een opleiding 'Voedselbos/Parkwachter' voor MBO niveau 3 starten. CITAVERDE College denkt aan een keuzedeel of cursus.

Vorig schooljaar zijn studenten van HRM Avans ingeschakeld om onderzoek te doen naar wat een 'Voedselbos-/parkwachters' moeten kennen en kunnen. De lijn die de leerlingen hebben opgeleverd is duidelijk, maar nog niet concreet genoeg. Er is tevens gekeken naar aansluiting bij andere dossiers.

Kimberley Borm gaat het op zich nemen om te komen tot een curriculum. In december ligt er een blauwdruk voor een opleiding.

De interviews met de deskundigen worden overgedaan, om tot een overzicht van kennis en vaardigheden te komen.

Het projectteam werkt in fases aan het curriculum. Fase 1 is van start gegaan, maar is nog niet afgerond.

Fase 1

Inventarisatie van noodzakelijke kennis en competenties op de volgende gebieden:

- Aanleg duurzame voedselbossen
- Beheer van systemen 1^e (1-10 jaar), 2^e (11-30 jaar) en 3^e fase (30-100 jaar)
- Informatie over doorontwikkeling
- Samenwerking met actoren (met het oog op sociale, maatschappelijke of recreatieve doelstelling)
- Informatie over soorten & rassen en leveranciers.

Inventarisatie zal worden uitgevoerd door het afnemen van interviews met koplopers in het werkveld en raadplegen bestaande rapporten.

Fase 2

Opstellen typering van de beroepsgroep en de typerende beroepshouding van voedselboswachter aan de hand van kennis en competenties.

Op basis van bevindingen uit fase 1 wordt een concept typering van de beroepsgroep en beroepshouding opgesteld in overleg met team 1. Bevindingen worden ook voorgelegd aan de stuurgroep. Aansluitend wordt definitieve typering vastgesteld.

Fase 3

Vaststellen opleidingsvorm en curriculum

- ✿ In overleg met team 1 wordt een voorstel opgesteld voor de opleidingsvorm en het curriculum. Dit wordt vormgegeven op basis van de resultaten uit voorgaande fasen, bestaande curricula van aanpalende opleidingen en interviews met stakeholders.
- ✿ Voorstel zal worden voorgelegd aan stuurgroep en ter informatie worden rondgestuurd aan projectpartijen.
- ✿ Vaststellen opleidingsvorm en curriculum.
- ✿ Verzamelen opleidingsmateriaal.

Projectteam 2: Wet- en regelgeving

Men is begonnen te inventariseren welke wet- en regelgeving van groot naar klein invloed hebben op voedselbossen. Het plan is om casussen van de gekozen voorbeeld voedselbossen te maken. Dan hebben geïnteresseerden concrete voorbeelden.

De wet- en regelgeving rond water en de relatie met voedselbossen is uitgewerkt.

- “Voedselbossen realiseren in het stromende of bergende regime van de Rijkswateren is onder voorwaarden alleen mogelijk als het opstuwende of bergingsverminderende effect duurzaam wordt gecompenseerd. De compensatie moet door de initiatiefnemer worden uitgevoerd en gefinancierd.”*
- “Zelfs binnen de milieubeschermingsgebieden en zones natuurbeken zijn er weinig beperkingen t.a.v. de ontwikkeling van voedselbossen. Wel zijn grote of diepe vergravingen of boringen er niet toegestaan of aan voorwaarden onderhevig evenals het aanleggen van bouwwerken of inrichtingen.”*
- “Het provinciale waterbeleid bevat weinig belemmeringen voor de ontwikkeling van voedselbossen. Wel moet in beekdalen de huidige ruimte voor natuurlijke inundaties in stand blijven. Afhankelijk van de situatie kunnen voedselbossen dat belemmeren of juist bevorderen. Voor het overige bieden het streven naar herstel van de sponswerking van de bodem, het ontwikkelen van klimaatbuffers en de doelstelling de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit te verbeteren vooral veel kansen voor voedselbossen. Voedselbossen kunnen in bepaalde gevallen in aanmerking komen voor gelden uit het Deltafonds, uit POP of via groenblauwe diensten.”*

Projectteam 3: Voorbeeld voedselbossen

Inmiddels zijn er acht voedselbossen geselecteerd. Vijf in Limburg en drie in Brabant. Twee in Limburg tellen als één voedselbos, omdat ze allebei klein zijn. Samen is dit ongeveer 26 hectare voedselbos. De kleinste is 0,5 hectare en de grootste 13 hectare. Sommige stukken zijn al helemaal ingericht en andere moeten nog beginnen. De leeftijd van de terreinen varieert van 0-80 jaar oud, waarbij gekeken wordt naar de oudste producerende fruit- of notenbomen. Er zijn voedselbossen op zand, klei en löss. De doelstellingen zijn ook heel uiteenlopend. Men streeft bijvoorbeeld naar een grote biodiversiteit, productie, sociale cohesie, geneeskrachtige werking op bodem en water of zorg in het groen.

De volgende voedselbossen maken deel uit van dit project:

- Voedselbos Peppelhof
- Voedselbos Haverland Echt-Susteren
- Bont voedselbos
- Boomgaard Schinnen
- Voedselbos Beck
- Voedselbos Heythuysen
- Volmeer voedselbos en
- Agroforestry en voedselbos Mariahout.

Voedselbos Beck

Het projectteam heeft in kaart gebracht wat er van deze voedselbossen allemaal al is en wat er nog nodig is. Zo kunnen studenten gericht ingezet worden.

Van de verschillende scholen (HAS, Helicon, CITAVERDE en VHL) heeft het team gekeken naar wat nodig is om stagiaires in te kunnen zetten en wanneer studenten ingezet zouden kunnen worden.

Op woensdag 30 januari 2019 gaan studenten van CITAVERDE College Roermond en leden van IVN Roermond in Voedselbos Heythuysen voedselbos plantgoed gaan aanplanten. Derdejaars leerlingen gaan eerstejaars leerlingen en de leden van IVN aansturen. Het ontwerp voor voedselbos Heythuysen wordt gemaakt door Wouter van Eck van Voedselbosbouw Nederland en Erik Rietjens van IKL. Het terrein was voorheen een naaldbos en is 2 hectare groot. De bodem is een arme en droge zandgrond. Het terrein is van Jacques Voncken. Jacques Voncken bekend van: Voncken Nature Sport Plus. Hij wil samen met IVN Roermond., misschien Gemeente Leudal en de zorginstellingen ernaast het voedselbos geschikt maken voor: biodiversiteit, gezondheid, zorg, educatie, recreatie en voedselproductie. In maart gaat er één leerling van CITAVERDE een nulmeting naar flora en fauna, bodem en waterhuishouding in het gebied doen.

Projectteam 4: Cross-over sociaal en maatschappelijk

Het project PIO Weerterland (Platteland in Ontwikkeling Weerterland) gaat een verbinding slaan tussen stad en platteland, zodat burgers sneller vanuit de stad de natuur in gaan. Gemeente Weert werkt met meerdere partijen samen om dit mogelijk te maken.

Om het project PIO Weerterland een duw in de rug te geven heeft Gemeente Weert een landschapsplan door vier vierdejaars studenten van HAS opleiding 'Management van de Leefomgeving' laten schrijven. Het plan geeft inhoud aan de stadsrandzone van Weert-Zuid. Dit gaat om de wijken: Keent, Moesel en Graswinkel.

De gemeente wil het project graag bottom-up vormgeven en niet top-down. Het belangrijkste is daarbij om ook zaken te realiseren, zodat burgers zien dat er naar hun geluisterd wordt. Er moet niet alleen maar opgehaald worden.

Gemeente Weert zet voedselbossen in als overgang van stad naar een natuurbied. Daarnaast komen er kleine stukjes voedselbos in de stad.

Er moet nog een goede manier gevonden worden om burgers en landbouwers te betrekken bij deze projecten. Voor landbouwers moet nog onderzocht worden hoe deze ontwikkelingen financieel interessant voor hun gemaakt kunnen worden. Dit blijkt in de praktijk nog lastig.

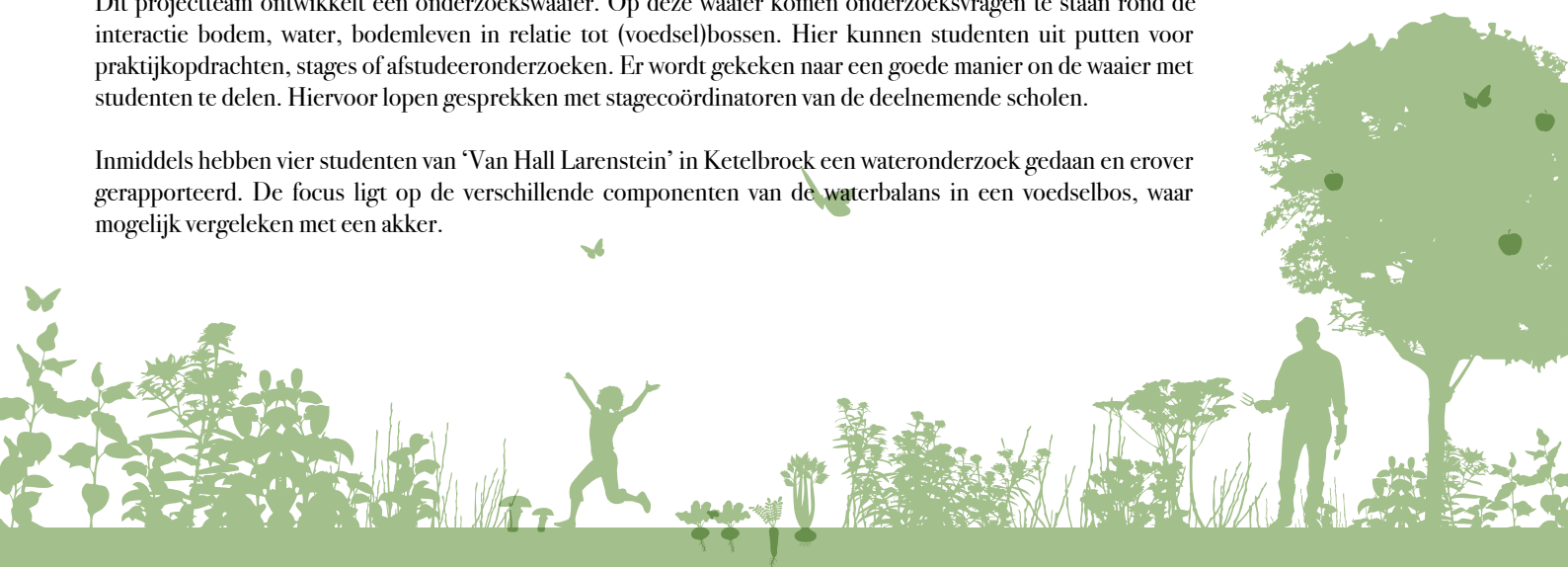
Projectteam 5: Bespaar en verdienmodellen

Studenten van HAS gaan vanaf februari van start met onderzoek doen naar verdienmodellen voor voedselbossen. Dit onderzoek past in een meerjarig onderzoeksprogramma en kan voortborduren op eerder onderzoek. Binnen dit onderzoek wordt gekeken naar het verdienmodel van een voedselbos op schaal en naar het verdienmodel van een kleiner voedselbos. Hiervoor wordt samengewerkt met Stichting Phien en het onlangs aangekondigde Voedselbos dat in Schijndel zal worden ontwikkeld als samenwerking tussen Voedselbosbouw Nederland, Groen Ontwikkelfonds Brabant en HAS als kennispartner (voor meer informatie zie <https://www.brabant.nl/dossiers/dossiers-op-thema/natuur-en-landschap/nieuws-natuur-en-landschap/2018/voedselbos-in-schijndel>). De kick-off bijeenkomst voor het onderzoek wordt dit najaar gepland.

Projectteam 6: Effect op water

Dit projectteam ontwikkelt een onderzoekswaaijer. Op deze waaijer komen onderzoeksvragen te staan rond de interactie bodem, water, bodemleven in relatie tot (voedsel)bossen. Hier kunnen studenten uit putten voor praktijkopdrachten, stages of afstudeeronderzoeken. Er wordt gekeken naar een goede manier om de waaijer met studenten te delen. Hiervoor lopen gesprekken met stagecoördinatoren van de deelnemende scholen.

Inmiddels hebben vier studenten van 'Van Hall Larenstein' in Ketelbroek een wateronderzoek gedaan en erover gerapporteerd. De focus ligt op de verschillende componenten van de waterbalans in een voedselbos, waar mogelijk vergeleken met een akker.

Projectteam 7: Kennisdeling en masterclasses

De 1e Kennisdeeldag met masterclasses is op dinsdag 15 januari 2019 vanaf 16:00 uur.

We zijn dan te gast bij Waterschap Limburg te Roermond. Onderwerpen en wensen kunnen door de projectpartners ingestuurd worden naar Ger van Laak g.vanlaak@citaverde.nl.

Projectpartners en hun medewerkers hebben voorrang bij inschrijving. Tijdens de kernteambijeenkomst van 2 november wordt het programma definitief gemaakt.

Projectteam 8: Nieuwsbrief, communicatie

Dit is de eerste nieuwsbrief van het project 'Voedselbossen Zuidoost Nederland'. Verder wordt bij communicatie een databank van foto's aangelegd van voedselbos gerelateerde foto's, die gebruikt kunnen worden binnen dit project.

